

MARIAN Z. STEPULAK

Znaczenie muzyki kościelnej we wspólnotach parafialnych. Analiza psychologiczno-pastoralna

Muzyka kościelna jest istotnym elementem liturgii w Kościele katolickim. Ma ona bogatą tradycję, a równocześnie otwarta jest na zmiany, które niosą współczesne potrzeby wiernych na początku XXI w. *Kompozycja i śpiew natchnionych psalmów, często z towarzyszeniem instrumentów muzycznych, były ściśle związane już z obrzędami liturgicznymi Starego Przymierza. Kościół kontynuuje i rozwija tę tradycję: Przemawiajcie »do siebie wzajemnie w psalmach i hymnach, i pieśniach pełnych ducha, śpiewając i wysławiając Pana w waszych sercach« (Ef 5, 19)*¹. Komentarzem do tego są słowa św. Augustyna: *Kto śpiewa, ten się dwa razy modli*². Problematyka muzyki kościelnej została podjęta również przez znawców przedmiotu, a więc muzykologów, teologów, artystów, a także pedagogów i psychologów. Na podstawie interdyscyplinarnych badań można powiedzieć, iż muzyka kościelna jest elementem pełnego rozwoju osobowości religijnej osoby. Młody człowiek, który realizuje różnorodne formy działalności muzycznej ma szansę na bardziej dojrzały kształt swojej osobowości, a przez to ma także szansę bogatszego uczestniczenia w kulturze muzycznej³.

W tym też kontekście w mojej prezentacji zostanie podjęta problematyka muzyki kościelnej, a także psychologii muzyki. Będzie więc tutaj miejsce na krótki przedstawienie muzyki liturgicznej w Kościele w porządku historycznym. Następnie zostanie ukazany problem muzyki sakralnej w nauczaniu Soboru Watykańskiego II. Kolejnym elementem tej części artykułu będzie prezentacja krót-

¹ *Katechizm Kościoła katolickiego*. Poznań 1994 nr 1156.

² *Enarratio in Psalmos*, 72,1.

³ W. Okoń: *Słownik pedagogiczny*. Warszawa 1987 s. 349.

kiego zarysu historii psychologii muzyki. Na zakończenie tej części zostanie ukazana rola muzyki w religii chrześcijańskiej.

Druga część pracy ma charakter empiryczny. Zostanie tutaj omówiona strategia badań, a także prezentacja i psychologiczno-pastoralna interpretacja uzyskanych danych z badań młodzieży maturalnej na temat znaczenia w ich życiu muzyki kościelnej. Artykuł będzie zakończony podsumowaniem i wnioskami pastoralno-psychologicznymi.

I. Problematyka muzyki kościelnej i psychologii muzyki

1. Muzyka liturgiczna w Kościele katolickim

Początki muzyki liturgicznej sięgają hebrajskich śpiewów religijnych, zwyczaj, który prawie bez zmian przeszedł do pierwotnego Kościoła. Świadczą o tym niektóre fragmenty Dziejów Apostolskich, listy św. Pawła i szereg pism ojców Kościoła⁴.

Językiem używanym w śpiewach liturgicznych przez pierwszych chrześcijan Zachodu był grecki (przynajmniej do III w.). Od IV w. powstawały repertuary chóralne takich liturgii, jak ambrozjańska, gallikańska i mozarabska.

Nazwanie śpiewu gregoriańskiego śpiewem liturgicznym Kościoła, przyjęte począwszy od VI w. sięga tradycji utwierdzonej około IX w., która papieżowi Grzegorzowi Wielkiemu (590–604) przypisywała systematyzację i uporządkowanie muzycznego repertuaru liturgicznego jedynie w odniesieniu do tekstów łacińskich, ale nie melodii (wówczas nie istniał jeszcze żaden system zapisu, a melodie przekazywało się z pamięci)⁵.

Okres od X do XVI w. to dalszy, intensywny rozwój śpiewu i muzyki gregoriańskiej. Warto wspomnieć, iż śpiew gregoriański jest nie tylko pierwszym historycznie udokumentowanym dziedzictwem zachodnioeuropejskiej cywilizacji muzycznej, ale stanowi jej pierwsze źródło i punkt odniesienia, nie tylko dla kręgów kościelnych, ale także i świeckich. Powstawały wtedy utwory polifoniczne (dwa lub więcej nałożonych na siebie utworów muzycznych, brzmiących równocześnie). Do historycznych form związanych z liturgią dołącza się od XIV w. msza, nadal polifoniczna, skoncentrowana wokół następujących części: *Ordinarium missae: Kyrie – Gloria – Credo – Sanctus – Benedictus – Agnus Dei*⁶. Przez cały wiek XV i pierwszą połowę XVI msza była najbardziej popularnym i

⁴ *Muzyka liturgiczna*. W: *Encyklopedia chrześcijaństwa*. Kielce 2000 s. 481.

⁵ Tamże, s. 482; por. E. H i n z: *Zarys historii muzyki kościelnej*. Pelplin 2000.

⁶ Tamże, s. 482.

fascynującym rodzajem muzyki, dzięki muzykom flamandzkim takim jak: G. Dufay, J. Ockeghem, J. Despers. Z tego samego okresu pochodzą też pierwsze Msze *requiem*, których nazwa wywodzi się od początkowych słów psalmu *Requiem aeternam*.

W pierwszej połowie XVI w. również chorał protestancki posłużył się śpiewem gregoriańskim, przynajmniej w swych pierwszych formach wyrazu. Najważniejszą protestancką formą muzyczną była kantata. Jej wykonanie powierzano solistom, chórowi i orkiestrze, w ścisłym związku z kazaniem pastora. Zaistnienie reformy protestanckiej zmusiło Kościół do zwołania Soboru Trydenckiego (1545–1563), który, aby na nowo nadać jednolitość liturgii, wskazał na potrzebę wyeliminowania z dziedzictwa muzycznego „inkrustracji”, nagromadzonych w czasie ostatnich trzech wieków (stosowanie melodii świeckich, instrumentów, głosów żeńskich, itp.)⁷.

Wspaniała twórczość w muzyce liturgicznej zarówno katolickiej, jak i protestanckiej czasów baroku (koniec XVI w. do pierwszej połowy XVIII w.) uczynił z Kościoła jedno z uprzywilejowanych miejsc życia muzycznego na równi z operą oraz salonami arystokratów. W takiej sytuacji papież Benedykt XIV w 1750 r. potwierdził z mocą, choć nie w terminach ostatecznych, konieczność rozróżnienia między muzyką liturgiczną a świecką⁸.

Od połowy XVIII w. można mówić o swoistej „rewolucji” w dziedzinie muzyki, co zmusiło Kościół do obrony długiej już tradycji. W ten sposób zrodził się ruch cecyliński (od świętej Cecylii, męczennicy rzymskiej z V w.). Ruch ten zapoczątkował K. Prose (1794–1861), usiłując zahamować rozszerzanie się stylu koncertowego i arii operowych. Ruch ten zaproponował na nowo sakralną średniowieczną monodię i palestrynowską polifonię *a capella*. Ogromny wkład w obszarze muzykologicznym wnieśli m.in.: G. Baini, a na polu kompozytorskim L. Perosi (1872–1956) ze swą twórczością zarówno liturgiczną (msze i motety), jak i pobożnowościową (oratoria)⁹.

Warto dodać, iż termin „muzyka kościelna” oznacza muzykę właściwą dla liturgii. Kościelną można nazwać tę muzykę, która jest uprawiana w Kościele, rozumianym jako społeczność wierzących. W naszym kręgu kulturowym nie będzie więc „kościelną” muzyka wyznań niechrześcijańskich, np. buddystów.

⁷ Tamże, s. 483.

⁸ Tamże, s. 483.

⁹ Tamże, s. 484.

Należy przyjąć, iż muzyka kościelna odnosi się do obrządku rzymskiego Kościoła katolickiego. Określenie to posiada charakter wyznaniowy i obrządkowy¹⁰.

Nadrzędnym celem muzyki kościelnej jest budowanie wspólnoty podczas zgromadzenia liturgicznego. Pomimo, że Konstytucja o liturgii *Vaticanum II* nie podaje definicji muzyki kościelnej. To instrukcja *Musicam sacram* z 1967 r. określa, że muzyka kościelna jest muzyką, która powstała dla oddawania chwały Bogu, odznacza się świętością oraz doskonałością formy¹¹.

Można zatem powiedzieć, iż muzyka kościelna charakteryzują się wyraźną specyfiką w odróżnieniu od innych rodzajów muzyki.

2. Muzyka sakralna według Soboru Watykańskiego II

W okresie między encykliką Piusa X (1903) *Motu proprio*, odnoszącą się do muzyki liturgicznej, a rozwiązaniami Soboru Watykańskiego II (1963) pojawiły się w Kościele katolickim mocne naciski na bardziej bezpośredni i świadomy udział wiernych w liturgii. Równocześnie z soborową reformą liturgiczną ryt katolicki zaaprobował również muzykę młodzieżową w takich stylach, jak folk i pop, często odznaczających się melodią o zabarwieniu neogregoriańskim, oraz instrumenty elektroniczne. Korespondowało to z wprowadzeniem bardziej zrozumiałego dla wiernych narodowego języka do celebracji liturgicznych¹².

W Kościele katolickim tradycja muzyczna stanowi skarbiec nieocenionej wartości, wybijający się ponad inne rodzaje sztuki. Chodzi bowiem o to, iż śpiew kościelny związany ze słowami jest nieodzowną oraz integralną częścią uroczystej liturgii¹³.

Ojcowie Soboru Watykańskiego II uważają m.in., iż:

Z największą troskliwością należy zachowywać i otaczać opieką skarbiec muzyki kościelnej. Należy starannie popierać zespoły śpiewacze, zwłaszcza przy kościołach katedralnych. Biskupi oraz inni duszpasterze niechaj gorliwie dbają o to, aby w każdej śpiewaczej czynności liturgicznej wszyscy wierni umieli czynnie uczestniczyć w sposób im właściwy¹⁴.

¹⁰ I. P a w ł a k: *Muzyka liturgiczna po Soborze Watykańskim II w świetle dokumentów Kościoła*. Lublin 2000 s. 56; por. A. F i l a b e r: *Prawodawstwo muzyki liturgicznej. Animowanie celebracji liturgicznych*. Kraków 2002.

¹¹ T. S i n k: *Zarys liturgiki*. Kraków 1997; por. F. F e r r a r i s: *Animowanie celebracji liturgicznych*. Kraków 2002.

¹² *Muzyka liturgiczna*, dz. cyt., s. 404.

¹³ Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium*, 4 grudnia 1963, rozdz. VI. Muzyka sakralna, nr 112.

¹⁴ Tamże, nr 114.

Kościół katolicki jednoznacznie też opowiada się za obowiązującym rodzajem śpiewu i muzyki:

Śpiew gregoriański Kościół uznaje za własny śpiew liturgii rzymskiej. Dlatego w czynnościach liturgicznych powinien on zajmować pierwsze miejsce wśród równorzędnych rodzajów śpiewu.

Nie wyklucza się ze służby Bożej innych rodzajów muzyki kościelnej, zwłaszcza polifonii, byleby odpowiadały duchowi czynności liturgicznej¹⁵.

W Kościele łacińskim należy mieć w wielkim poszanowaniu organy piszczałkowe jako tradycyjny instrument muzyczny, którego brzmienie ceremoniom kościelnym dodaje majestatu, a umysł wiernych podnosi do Boga i spraw niebieskich¹⁶.

Mimo tak zdecydowanego stanowiska co do śpiewu i muzyki Kościół podkreśla jednak wagę religijnego śpiewu ludowego, a także tradycji muzyki krajów i narodów misyjnych:

Należy troskliwie pielęgnować religijny śpiew ludowy, tak aby głosy wiernych mogły rozbrzmiewać podczas nabożeństw, a nawet w czasie czynności liturgicznych, stosownie do zasad i przepisów rubryk¹⁷.

Ponieważ w niektórych krajach, zwłaszcza na misjach, żyją ludy posiadające własną tradycję muzyczną, która ma doniosłe znaczenie dla ich życia religijnego i społecznego, należy odnieść się do tej muzyki z szacunkiem i przyznać jej odpowiednie miejsce w kształtowaniu zmysłu religijnego tych ludów oraz w dostosowaniu kultu do ich charakteru¹⁸.

3. Psychologia muzyki – krótki zarys historyczny

Psychologia muzyki jest to nauka o zachowaniach, procesach psychicznych, doświadczeniach i właściwościach indywidualnych związanych z muzyką, jej słuchaniem, przeżywaniem, wykonywaniem, uczeniem się i tworzeniem, oraz jej oddziaływaniem na człowieka. Psychologia muzyki zajmuje się również funkcjami, jakie pełni muzyka w życiu współczesnego człowieka.

Zakres zainteresowań poznawczych psychologii muzyki leży na skrzyżowaniu kilku różnych dziedzin: akustyki, muzykologii, antropologii, psychologii, socjologii kultury oraz pedagogiki muzycznej¹⁹.

¹⁵ Tamże, nr 116.

¹⁶ Tamże, nr 120. Oczywiście organy piszczałkowe muszą być nie tylko fachowo wykonane, ale i artystycznie dopracowane w procesie tzw. intonacji, która to praca jest ukoronowaniem sztuki organmistrzowskiej, wymaga wielkiego doświadczenia i ucha prawdziwego artysty muzyka. Dopiero zabiegi intonacyjne nadają organom ostateczne piękno i bogactwo barwy. (*Budowa i konserwacja kościołów*. Warszawa 1981 s. 307).

¹⁷ Tamże, nr 118.

¹⁸ Tamże, nr 119; por. P. N a w r o t: *Muzyka instrumentem ewangelizacji w redukcjach Indian Chiquitos*. „Teologia Praktyczna”. T. 4: 2003 s. 49–76.

¹⁹ D. D e u t s c h (red.): *The psychology of music*. New York 1993 s. 5–7.

Celem psychologii muzyki jest poznanie, zrozumienie i wyjaśnienie praw rządzących słuchaniem, wykonywaniem, tworzeniem i uczeniem się muzyki, oraz oddziaływaniem muzyki na osobowość człowieka²⁰.

Korzeni psychologii muzyki można by się doszukiwać w starożytnych Chinach, w okresie dynastii Czou (1122–221 p.n.e.). Zajmowano się wtedy problemami wpływu muzyki na postawy, zachowania i motywacje ludzi. Konfucjusz (551–479) w księdze *Obyczajów* pisał o wpływie muzyki na postawy moralne, motywację do działania i emocje. Zalecał wykorzystywanie muzyki w procesach edukacji obywateli²¹.

Podobnie w starożytnej Grecji żywo interesowano się problemami muzyki. Pitagoras (V w. p.n.e.) badał związki między słyszeniem konsonansów muzycznych (oktawa, kwinta, kwarta) a wyrażanymi liczbowo proporcjami długości strun monachordu. Platon (427–347) podkreślał w swoich pismach znaczący wpływ muzyki na zachowanie i moralność człowieka. Arystoteles natomiast w VIII księdze *Polityki* w 350 r. p.n.e. pisał o znaczeniu i roli muzyki w rozwoju i kształtowaniu postaw obywatelskich²².

Psychologia muzyki jako odrębna dziedzina badań naukowych liczy ponad sto lat. Jej rozwój dokonywał się w obrębie kilku różnych, od siebie niezależnych, a niekiedy przeciwstawnych nurtów badawczych: (1) w nurcie badań eksperymentalnych, wywodzących się z pierwszych laboratoriów psychologii eksperymentalnej i psychofizjologicznej prowadzonych przez C. Stumpfą²³; (2) w nurcie badań muzykologiczno-fenomenologicznych²⁴; (3) w nurcie badań rozwojowych wywodzących się z prac W. Preyera i M. W. Shinn, a sięgających swymi korzeniami Darwinowskich studiów nad ontogenezą rozwoju psychicznego człowieka; (4) w nurcie badań psychometrycznych zainicjowanych przez C. E. Seashorea²⁵.

Odrębny nurt badań psychologiczno-muzycznych stanowią studia nad uczeniem się muzyki, zapoczątkowane przez S. Kovácsa i G. Rubin-Rabsona, a kontynuowane przez E. Gordona, K. Miklaszewskiego, S. Hallam i innych²⁶.

²⁰ M. Manturzevska: *Psychologia muzyki*. W: W. Szewczuk (red.): *Encyklopedia psychologii*. Warszawa 1998 s. 568.

²¹ Tamże, s. 568.

²² Tamże, s. 568.

²³ D. Hergrave: *The developmental psychology of music*. Cambridge 1986.

²⁴ D. Hergrave, A.C. North (red.): *The social psychology of music*. Oxford 1997.

²⁵ J. Sloboda: *The musical mind*. Oxford 1988.

²⁶ K. Miklaszewski, M. Meyer-Borysewicz (red.): *Psychologia muzyki – problemy, zadania, perspektywy*. Warszawa 1991.

Okres II wojny światowej odsunął problematykę psychologii muzyki na plan dalszy. W latach powojennych nastąpiło spore ożywienie zainteresowań problemami psychologii muzycznej, zarówno na terenie USA, jak i Europy, i równocześnie silniejsze powiązanie ich z praktyką pedagogiczną i problemami powszechnego wychowania muzycznego.

W Polsce powstaje w 1956 r. przy Ministerstwie Kultury i Sztuki, pod kierunkiem M. Manturzewskiej zespół badań naukowych nad metodami diagnozy zdolności muzycznych i psychologicznymi podstawami poradnictwa dla młodzieży muzycznie uzdolnionej²⁷.

Przełom lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych to okres fascynacji środowiska psychologów muzyki psychologia poznawczą, teorią informacyjną i psycholingwistyką. Okres nadziei związanych z wykorzystaniem tych nowych kierunków i teorii psychologicznych do badań nad percepcją muzyki, rozwojem muzycznym, zdolnościami muzycznymi, wykonawstwem muzycznym²⁸.

Lata osiemdziesiąte i dziewięćdziesiąte XX w. to okres kolejnych przemian w rozwoju psychologii muzycznej. Fascynacje psychologia poznawczą w tej dziedzinie zaczynają ustępować miejsca zainteresowaniom psychologią emocji i problemami muzycznych doświadczeń, psychologia społeczną i problemami kontekstu społeczno-kulturowego przeżyć i zachowań muzycznych. Zaczynają się w czołówce psychologów muzyki pojawiać głosy krytyczne w stosunku do poznawczych modeli percepcji, zdolności i zachowań muzycznych, modeli nie uwzględniających w wystarczającym stopniu składników emocjonalnych tych procesów i ich uwarunkowań społeczno-kulturowych²⁹.

W tym kontekście można powiedzieć, iż od lat osiemdziesiątych XX w. psychologia muzyki nabiera ogromnego znaczenia zarówno w obszarze nauk matematyczno-fizycznych, jak i społecznych i humanistycznych, poprzez swoje powiązania z aktualnymi trendami w dziedzinie badań podstawowych (psychologia poznawcza, psycholingwistyka, semiologia, hermeneutyka) i stosowanych (psychologia społeczna, pedagogika muzyczna i muzykoterapia). Problemy psychologii muzycznej podejmowane są dzisiaj przez czołówkę psychologów w świecie.

Współcześnie cechą wspólną psychologii muzyki jest *pluralizm* podejść i orientacji badawczych, otwartość na subiektywne doświadczenia, stosowanie w

²⁷ M. Manturzevska, H. Kotarska (red.): *Wybrane zagadnienia z psychologii muzyki*. Warszawa 1990.

²⁸ H. de la Motte: *Handbuch der Musikpsychologie*. Berlin 1985.

²⁹ R. Shuter-Dyson, C. Gabriel: *Psychologia uzdolnienia muzycznego*. Warszawa 1986.

badaniach jednego zagadnienia wielu różnych strategii badawczych. Łączenie badań ilościowych z jakościowymi, stosowanie metod wieloskalowych i skal wielowymiarowych. Istotne jest też zrozumienie dla kontekstu społeczno-kulturowego badanych zjawisk jako znaczącego wyznacznika ich treści, przebiegu i kształtu.

4. Rola muzyki w religijności chrześcijańskiej

Warto podkreślić, iż badania z dziedziny psychologii muzyki wskazują na fakt, że muzyka wyraża w sobie tylko właściwy sposób treści emocjonalno-uczuciowe. W połączeniu z innymi środkami, które działają na wyobraźnię i myślenie, może ona w bardzo poważnym stopniu wzmacniać przeżycia religijne. Stąd też w niemal wszystkich obrzędach religijnych świata muzyka zajmowała szczególnie ważną pozycję. Prawie w każdej religii podstawową formą zewnętrzną aktywności religijnej jest zbiorowy obrządek. Wspólne wykonywanie lub słuchanie muzyki przez wiernych stanowi przede wszystkim bodziec psychiczny, kierujący świadomość uczestnika na odpowiednie myśli i wyobrażenia, eliminując stany świadomości w danym momencie niepożądane. Tę funkcję muzyki określa się jako oczyszczającą i nastawiającą na określone treści religijne o różnym charakterze: kontemplacyjnym, uspokajającym, pobudzającym, a niekiedy nawet ekscytującym³⁰.

Muzyka pełni w religii również funkcje koordynacyjne, umożliwiając uporządkowany, zorganizowany na określonych zasadach dialog między kapłanem a zbiorowością, stwarzając odpowiedni nastrój sprzyjający przejściu się wiernych wygłaszanymi naukami. Równocześnie urozmaica sam obrządek, dając odprężenie i odświeżenie myśli. Muzyka – zwłaszcza śpiew zbiorowy – bywa często środkiem masowej manifestacji lub emocjonalnym „rozgrzaniem” zbiorowości przed różnymi obrzędami (pielgrzymi, procesje). W takich sytuacjach muzyka może osłabiać krytycyzm. Muzyka pełni w religii także funkcje „uświetniające”. Często bowiem działa wprost swym estetycznym pięknem, przyciągając ludzi do świątyń. Ta jej funkcja – aczkolwiek najmniej religijna – jest bardzo rozpowszechniona, zwłaszcza w Kościołach chrześcijańskich³¹.

Muzyka kościelna, jako część składowa uroczystej liturgii, dzieli z nią cel ogólny, jakim jest chwała Boże, uświęcenie i zbudowanie wiernych. Ona to przyczynia się do pomnożenia powagi i wspaniałości ceremonii kościelnych i tak, jak głównym jej zadaniem jest odpowiednia melodią przyodziać akt liturgiczny, przedstawiany ku zrozumieniu wiernych, tak znowu właściwym jej celem jest dodać większej siły tekstowi, aby za jej pośrednictwem wierni byli łatwiej

³⁰ J. Wierszyłowscy: *Psychologia muzyki*. Warszawa 1981 s. 305–306.

³¹ Tamże, s. 306–307.

jeszcze pobudzeni do pobożności i lepiej usposobieni do zebrania w sobie owoców łaski, powstających przy sprawowaniu Najświętszych Tajemnic.

Dlatego też muzyka kościelna powinna w najwyższym stopniu posiadać cechy właściwe liturgii, a mianowicie świętość i piękno formy, z których wynika jeszcze inna cecha – powszechność.

II. Strategia badań empirycznych

1. Charakterystyka badanej próby

W roku akademickim 2003/2004 grupa kleryków przeprowadziła, pod moim kierunkiem badania empiryczne młodzieży klas maturalnych z diecezji siedleckiej. Badania dotyczyły ich opinii na temat znaczenia muzyki kościelnej we wspólnotach parafialnych³². Liczebność próby badawczej wynosiła 1237 osób. W tej grupie było 478 chłopców i 759 dziewcząt. W rozkładzie procentowym stanowi to 38,64% chłopców oraz 61,36% dziewcząt, co tworzy liczną grupę badawczą.

Badania przeprowadzili klerycy II roku Wyższego Seminarium Duchownego diecezji siedleckiej w Siedlcach-Opolu.

W badaniach brali udział maturzyści z następujących szkół średnich z terenu diecezji siedleckiej:

- Zespół Szkół im. Władysława Reymonta w Małaszewiczach.
- Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych im. W. Zakrzewskiego w Żelechowie.
- Liceum Ogólnokształcące im. Tadeusza Kościuszki w Sobolewie.
- Liceum Ogólnokształcące im. Joachima Lelewela w Żelechowie.

³² W ubiegłych latach zostały przeprowadzone podobne badania, które zostały opublikowane, a dotyczyły następujących problemów: *Postawy młodzieży wobec Kościoła w świetle psychologii religii* („Studia Warmińskie”, R. 34: 1997 s. 375–384; *Eutanazja w świadomości etycznej młodzieży*. „Resovia Sacra”. R. 4: 1997 nr 4 s. 288–296; *Udział Kościoła w życiu społeczno-politycznym Polski w świadomości etycznej młodzieży szkół średnich*. „Studia Warmińskie”. R. 36: 1999 s. 359–376; *Wizyta Ojca Świętego Jana Pawła II w Siedlcach w świetle opinii młodzieży klas maturalnych*. „Wiadomości Diecezjalne Siedleckie”. R. 11: 2000 s. 513–521; *Katolicyzm w Polsce na przełomie wieków w opinii maturzystów w świetle psychologicznych badań własnych*. W: J. B a - n i a k (red.): *Katolicyzm polski na przełomie wieków. Mity, rzeczywistość, obawy, nadzieje*. Poznań 2001: Wyd. UAM s. 301–317; *Rok Jubileuszowy 2000 lat chrześcijaństwa w opinii młodzieży klas maturalnych z diecezji siedleckiej*. „Teologia Praktyczna”. T. 3: 2002 s. 314–329; *Ksiądz – nauczyciel – psycholog w opinii maturzystów* (w druku, Akademia Pedagogiczna w Krakowie); *Znaczenie małych grup religijnych w życiu wspólnot parafialnych*. „Teologia Praktyczna”. T. 4: 2003 s. 127–148.

- Zespół Szkół Rolniczych im. Ireny Kosmowskiej w Korolówce.
- Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych nr 3 w Siedlcach im. Stanisława Staszica.
- Liceum Ogólnokształcące im. Batalionów Chłopskich w Adamowie.
- Zespół Szkół Zawodowych nr 2 im. Marii Dąbrowskiej w Dęblinie.
- Liceum Ogólnokształcące im. 15 Pułku Piechoty „Wilków” w Dęblinie.
- Liceum Ogólnokształcące im. Tadeusza Kościuszki w Łukowie.
- Liceum Ogólnokształcące im. Ziemi Podlaskiej w Komarówce Podlaskiej.
- Liceum Ogólnokształcące im. Gen. Władysława Sikorskiego w Międzyrzecu Podlaskim.
- Liceum Ogólnokształcące w Parczewie.
- Liceum Profilowane w Parczewie.
- Liceum Ekonomiczne w Białej Podlaskiej.

2. Opis zastosowanej metody badań

Metodą badań była ankieta psychologiczna pt. *Znaczenie muzyki kościelnej we wspólnotach parafialnych*. Ankieta była skonstruowana w następujący sposób:

INSTRUKCJA: Ankieta ma charakter anonimowy i służy do celów naukowych. Bardzo prosimy o udzielenie rzetelnych i szczerych odpowiedzi. Nie ma odpowiedzi dobrych ani złych. Odpowiedziami oczekiwanymi są te, które pokazują Twój własny punkt widzenia. Ważne są Twoje odczucia, Twoja osobista ocena. Kolejność udzielania odpowiedzi na pytania jest dowolna (należy podać numer pytania, na które odpowiadamy).

Dane personalne: Wiek, płeć, typ szkoły (liceum, technikum, inny).
--

1. Jaki jest twój ulubiony gatunek muzyki ? Uzasadnij swój wybór.
2. Co sądzisz na temat doboru pieśni religijnych w znanych ci wspólnotach parafialnych ?
3. Wyraż swoją opinię na temat poziomu muzyki kościelnej w parafiach.
4. W jaki sposób muzyka kościelna oddziałuje na twoją osobistą religijność?
5. Podaj własne propozycje odnoszące się do preferowanego przez siebie rodzaju bądź typu muzyki we mszy świętej.

Metoda została skonstruowana przez grupę badawczą w ścisłej współpracy z wykładowcą psychologii. Nie zostały przeprowadzone badania pilotażowe ponieważ ustaliliśmy, iż problem badawczy jest bardzo interesujący i aktualny, a młodzież chętnie podzieli się z nami swoimi opiniami.

Badania były przeprowadzone w szkołach przez samych alumnów, bądź też dzięki uprzejmości księży prefektów i katechetów. Należy dodać, iż badani maturzyści wypełniali ankiety anonimowo.

W tym miejscu pragnę gorąco podziękować moim Klerykom-badaczom, którzy włożyli sporo trudu nie tylko w przeprowadzenie badań, ale nade wszystko w opracowanie uzyskanego materiału i dokonanie ilościowej i jakościowej analizy psychologicznej. Pojedynczy badacz nie byłby nigdy w stanie, w tak krótkim czasie dokonać badań eksperymentalnych na próbie wynoszącej 1237osób.

3. Prezentacja i psychologiczna interpretacja uzyskanych wyników badań

PYTANIE PIERWSZE: **Jaki jest twój ulubiony gatunek muzyki ? Uzasadnij swój wybór.**

l.p.	Gatunek/rodzaj muzyki	Dz. N	%	Ch.N	%	Razem	%
1.	Rock	130	17.10	110	23.00	240	19.40
2.	Pop	134	17.70	58	12.20	192	15.52
3.	Techno	89	11.80	101	21.20	190	15.36
4.	Hip hop	108	14.20	77	16.20	185	15.00
5.	Inne	91	12.00	41	8.60	132	10.67
6.	Disco polo	76	10.00	41	8.60	117	9.46
7.	Nie mam zdania	54	7.20	15	3.15	69	5.58
8.	Muzyka klasyczna	33	4,50	12	2.50	45	3.63
9.	Muzyka religijna	19	2.50	8	1.70	27	2.18
10.	Regge	14	1.90	6	1.25	20	1.62
11.	Metal	8	1.05	7	1.47	15	1.21
12.	Jazz	3	0.04	2	0.40	5	0.40
	RAZEM	759	100.00	478	100.00	1237	100.00

Pierwsze pytanie odnosiło się do gatunku preferowanej przez młodzież muzyki. Odpowiedzi wyraźnie wskazują na szczególne zainteresowanie takimi gatunkami jak: rock, pop, techno, hip hop, co stanowi 65,28% odpowiedzi. Dziewczęta stanowią 60,80%, a chłopcy 72,60%, co do preferowanych wyżej gatunków muzyki. Dane te wyraźnie wyznaczają obszar zainteresowań muzycznych młodzieży maturalnej. Nasze badania potwierdzają wcześniejsze wyniki uzyskane przez Pawła Szczecińskiego z roku 1999³³. Okazało się bowiem, że najczęściej pozytywnych opinii uzyskiwała muzyka rockowa (73,29%), a także rap i hip hop (32,64%) oraz techno (36,36%). Bardzo popularna była też muzyka pop (40,47%). Jej popularność – zdaniem autora badań – jest wynikiem wielkiej promocji tego gatunku muzyki w komercyjnych rozgłośniach radiowych.

³³ *Reakcje emocjonalne na muzykę współczesną (badania empiryczne młodzieży licealnej)*. Lublin 1999. Nie publikowana praca magisterska. Archiwum KUL, s. 46–48.

Disco i muzyka klasyczna słuchana była przez niewielki procent badanej młodzieży (odpowiednio 18,62% i 23,37%). Podobnie wygląda to w naszych badaniach, chociaż disco było preferowane jest tylko przez 9,46% to pozostałe gatunki muzyki wywarły niewielkie zainteresowanie młodzieży. Chodzi tutaj o muzykę klasyczną, religijną, reggae, heavy metal czy też jazz.

Wydaje się, iż ta preferencja gatunków muzycznych może mieć wpływ na opinie odnoszące się do muzyki kościelnej (religijnej), co potwierdzają dalsze wyniki badań. Z analizy przeprowadzonych badań można wysunąć następujące wnioski: (1) nie można jednoznacznie stwierdzić, że emocje wywołane przez różne gatunki muzyki są jakościowo inne, ale mają różny znak i podobne są najwyżej pod względem ich natężenia [siły]; (2) muzyka, której dane osoby nie preferują jest dla nich stresorem, a sytuacja kontaktu z taką muzyką jest sytuacją stresową i przykrą³⁴.

Oto niektóre charakterystyczne wypowiedzi maturzystów:

Dz., 1.19: *Moim ulubionym gatunkiem muzyki jest rock, metal, ponieważ mogę się przy niej rozluźnić, ale w muzyce cenię przede wszystkim treść, co muzyka przekazuje, co artysta chce powiedzieć w piosence. Nie lubię pustej muzyki, która nie wzbudza we mnie emocji. Lubię, gdy tekst piosenki zmusza do myślenia.*

Chł., lat 18: *Najbardziej lubię słuchać mocnej, rockowej muzyki z trzech powodów: daje dużo do myślenia; stwarza nastrój, którego nie da się doświadczyć, np. podczas słuchania disco; muzyki takiej słuchają ludzie, z którymi da się pogadać, można by pomyśleć, że mają inny świat, ale oni są po prostu inni.*

Dz., lat 18: *Nie mam ulubionego gatunku muzyki. Lubię słuchać ogółem wszystkiego od muzyki z lat moich rodziców po muzykę współczesną typu hip-hop, rock, pop, techno. Muzyki słucham, kiedy mam wolny czas, a jej dobór zależy do nastroju. Czasami wolę sentymentalną muzykę, a czasem, kiedy jestem zła lubię posłuchać czegoś głośniego, co rozładuje moje napięcie.*

Chł., lat 18: *Preferowanym przeze mnie rodzajem muzyki jest hip-hop i pokrewne. Powodem tego jest dobór muzyki i słów. Muzyka ta nie mówi o kolejnym zauroczeniu Maćka w Kaśce, ale o sprawach, które nas bezpośrednio dotyczą. W obecnym czasie wiele jest zespołów, które bazują tylko na prostych i powtarzających się schematach. Najciekawsze w hip-hopie jest to, że muzyka ta potrafi zgrać się z sensem słów.*

Dz., lat 18: *Moim ulubionym gatunkiem muzyki jest rock, chociaż moje zainteresowania ewoluują w kierunku muzyki elektronicznej, hip-hopu i trip-hopu. Wybór ten uzasadniam przede wszystkim faktem, że akurat te gatunki są mi najbliższe, po prostu lubię je najbardziej. Oczywiście to, czego akurat słucham zale-*

³⁴ Tamże, s. 86.

ży od mojego nastroju, stanu psychicznego w danym momencie. Muzyka poprawia mi humor, dodaje energii i wycisza.

Dz., lat 18: *Rock i hip-hop, ten pierwszy, ponieważ lubię posłuchać cięższego brzmienia, a rap, gdyż uwielbiam bity w tych piosenkach, ale też teksty, które idealnie opisują otaczającą rzeczywistość.*

Dz., lat 19: *Mój ulubiony gatunek muzyki to muzyka dyskotekowa (dance, rap, pop, lekkie techno). Lubię wymienione rodzaje, gdyż dobrze się tańczy przy niej. Każdy z rodzajów odzwierciedla mój stan psychiczny, np. muzyka pop działa na mnie uspakajająco.*

DRUGIE PYTANIE: Co sądzisz na temat doboru pieśni religijnych w znanych ci wspólnotach parafialnych?

Lp.	Kryteria doboru	Dz.N.	%	Ch.N.	%	Razem	%
1.	Bardzo dobry	135	17.78	65	13,60	200	16.16
2.	Dobry	271	35.70	155	32.42	426	34.44
3.	Przeciętny	102	13.44	45	9.41	147	11.88
4.	Zły	150	19.76	110	23.01	260	21.01
5.	Brak zdania	101	13.30	103	21.55	204	16.50
	Razem	759	100.00	478	100.00	1237	100.00

Na podstawie uzyskanych wyników badań można stwierdzić, iż młodzież maturalna wyraża dosyć pochlebne opinie na temat doboru pieśni religijnych w znanych jej wspólnotach parafialnych. 16,16% respondentów twierdzi bowiem, iż ten dobór jest bardzo dobry, a 34,44% uważa, że dobór jest dobry. Jedyne 21,01% maturzystów wyraża przekonanie, że dobór pieśni religijnych jest zły, a 11,81% że przeciętny. Warto podkreślić, iż młodzież pochodzi z różnych wspólnot parafialnych w diecezji. Parafie miejskie mają większe możliwości w podnoszeniu kwalifikacji osób i doboru tych osób do pracy organistowskiej. Natomiast w małych, wiejskich parafiach, często nie ma nawet etatowych organistów. Stąd też dobór pieśni bywa bardzo przypadkowy i mało adekwatny co do poszczególnych okresów liturgicznych, czy też innych, specjalnych okoliczności.

Niektórzy młodzi ludzie, tak piszą na temat:

Dz., lat 18: *W mojej parafii, muszą przyznać (nie chwając się) odkąd mamy nową panią organistkę, pieśni dobierane są w sposób odpowiedni do sytuacji. Są to pieśni, które trafiają do ludzi młodych, jak i do ludzi starszych.*

Dz., lat 18: *Są dobrane do każdej uroczystości, świąt i okresu jaki jest. Pasują mi.*

Dz., lat 18: *Dobierane pieśni religijne we wspólnotach parafialnych są jednakowe, gdyż ludzie, którzy sami wykonują śpiew podczas mszy nie mają jak nauczyć się nowych, gdyż nie ma osoby, która zajęłaby się tym. Czasem dobiera*

się też pieśni znane wszystkim, aby każdy mógł się włączyć do śpiewu, gdyż czasami jak jest śpiewana nowa pieśń w kościele, śpiewa ją zaledwie kilka osób.

Chł., lat 18: *Dobór pieśni religijnych wydaje mi się trafny do danego charakteru mszy świętej, pasujący do treści Ewangelii. Sam niekiedy staram się dobierać pieśni do określonego tematu mszy, gdyż czynnie uczestniczę w życiu Kościoła.*

Chł., lat 18: *Dobór pieśni powinien być znacznie szerszy, powinny być wprowadzane nowe rodzaje pieśni. Powinni być zapraszani profesjonalści z tej dziedziny, po to, aby można było urozmaicić odbiory pieśni. Za mało jest wprowadzanych nowych pieśni.*

Chł., lat 18: *Uważam, że są trafnie dobrane i wyrażają to wszystko, co w danej chwili chciał wypowiedzieć Kościół. Pieśni te uwznioślają daną chwilę i czynią ją niezapomnianą na całe życie. Szczególnie podoba mi się pieśń »Gaude Mater Polonia«.*

Dz., lat 18: *W mojej parafii zazwyczaj dobrze dobierają pieśni, ale nie podoba mi się jak śpiewa organista i jego pomocnica. Nie lubię jak starsze panie zbyt wyciągają i fałszują. Na ogół wybór jest dobry, ale źle zaśpiewany.*

Dz., lat 19: *Moim zdaniem pieśni religijne, które są śpiewane w mojej parafii są doskonale dobrane. Osobiście lubię śpiewać pieśni religijne i każda z nich mi odpowiada, ponieważ mają w sobie duchowe wyznanie wiary. Pomimo tego, że u mnie śpiewają tylko parafianie, bo nie ma organisty, to czuć w nich duchową obecność Boga.*

TRZECIE PYTANIE: **Wyraź swoją opinię na temat poziomu muzyki kościelnej w parafiach.**

L.p.	Opinia	Dz.N.	%	Ch.N.	%	Razem	%
1.	Bardzo dobry	69	9.09	71	14.85	140	11.32
2.	Dobry	244	32.15	130	27.20	374	30.23
3.	Średni	176	23.19	82	17.15	258	20.86
4.	Słaby	166	21.87	115	24.05	281	22.72
5.	Bardzo słaby	20	2,64	17	3.56	37	3.00
6.	Nie mam zdania	84	11.06	63	13.18	147	11.89
	Razem	759	100.00	478	100.00	1237	100.00

Młodzież uważa, iż poziom muzyki kościelnej w ich parafiach jest bardzo dobry (11,32%) i dobry (30,23%). Dla 20,86% respondentów ten poziom jest średni, a dla 25,72% słaby i bardzo słaby. Odpowiedzi te mają więc kontynuację z poprzedniego pytania. Chodzi bowiem o to, iż parafie w diecezji są bardzo zróżnicowane pod względem możliwości realizowania wysokiego poziomu muzyki kościelnej. Dlatego też nie mogą nas dziwić otrzymane w badaniach takie wyniki. W diecezji bowiem istnieją wspólnoty parafialne liczące 300–500 wiernych. Dominującą grupą wiekową w tych wspólnotach są ludzie starsi. Stąd też

powstają realne trudności z podnoszeniu na wyższy poziom muzyki religijnej i kościelnej. Zupełnie inaczej wygląda sytuacja w parafiach miejskich.

A oto niektóre charakterystyczne wypowiedzi na temat poziomu muzyki kościelnej:

Chł., lat 19: *Poziom muzyki kościelnej właściwie jest dobry, jednak powinno się go rozwinąć.*

Dz., lat 18: *Uważam, że poziom muzyki kościelnej w parafiach jest niski, szczególnie na wsiach, gdyż organistami są ludzie, którzy umieją grać i trochę śpiewać. W niektórych kościołach nie da się wysiedzieć do końca mszy świętej.*

Chł., lat 18: *Muzyka kościelna moim zdaniem jest na poziomie średnim, gdyż tylko w okresie Bożego narodzenia i Wielkanocy tak naprawdę spełnia się w 100%. Okres czasu zwykłego dla mnie wydaje się trochę nudny, gdyż muzyka kościelna jest mi w tym okresie nieznaną. Po prostu nie wiem, jakie pieśni są śpiewane w tym okresie.*

Dz., lat 18: *Sądzę, że każda parafia stara się o dobry poziom muzyki kościelnej. W mojej parafii jest ona na dobrym poziomie, chociaż mogłaby być na lepszym, ale to nie tylko zależy od parafian, ale również od księży i organisty.*

Chł., lat 18: *Nie zwracam uwagi na poziom muzyki kościelnej w parafiach. To nie jest program IDOL, żeby wybierać najlepszego.*

Chł., lat 18: *Moim zdaniem muzyka kościelna w parafiach jest na dość wysokim poziomie. Ważnym elementem muzyki kościelnej są ciągle powstające zespoły religijne, które pomagają organiście.*

Dz., lat 18: *Poziom muzyki kościelnej jest zróżnicowany. Zdecydowanie na samym dole tej piramidy jest chór kościelny. Średnia wieku to ok. 70 lat. Ludzie ci nie mają słuchu muzycznego, nie rozumieją co śpiewają, okropnie fałszują. Wierni nie mają ochoty tego słuchać, nie rozumieją słów piosenek, śmieją się tylko pod nosem. Poza tym wspólnota kościelna nie może włączyć się do wspólnego śpiewu, ponieważ teksty pieśni są im nieznaną. Natomiast poziom scholi młodzieżowej i dla dzieci jest zadawalający. Duża grupa wiernych włącza się do wspólnej modlitwy poprzez śpiew. Warto pomyśleć o śpiewnikach dla wiernych na mszy świętej. Wtedy wszyscy włączyliby się w śpiew.*

Chł., lat 19: *Wydaje mi się, że poziom muzyki w parafii jest coraz lepszy, świadczą o tym coraz to lepsze nagłośnienie, organy, a także chórki kościelne, składające się z dzieci i młodzieży.*

Chł., lat 18: *Poziom muzyki kościelnej jest ubogi, gra się wciąż te same, powtarzane od lat pieśni. Muzyka w kościele jest nudna, zniechęcająca i nie ma się co dziwić, że tak mało młodych ludzi chodzi do kościoła.*

CZWARTE PYTANIE: W jaki sposób muzyka kościelna oddziałuje na twoją osobistą religijność?

L.p.	Kategoria odpowiedzi	Dz.N.	%	Ch.N.	%	Razem	%
1.	Pogłębia wiarę	236	31.09	145	30.33	381	30.80
2.	Pobudza do lepszego uczestnictwa w liturgii	219	28.85	115	24.06	334	27.00
3.	Pobudza do myślenia i refleksji	67	8.82	61	12.76	128	10.35
4.	Wzmacnia modlitwę	18	2.40	18	3.77	36	2.91
5.	Nie ma wpływu	121	15.94	94	19.66	215	17.38
6.	Brak odpowiedzi	78	10.27	31	6.49	109	8.81
7.	Przeszkadza w skupieniu	20	2.64	14	2.93	34	2.75
	Razem	759	100.00	478	100.00	1237	100.00

Ogromnym optymizmem napawają wyniki badań odnoszące się do wpływu muzyki kościelnej na osobistą religijność młodzieży. 30,80% maturzystów wyraża bowiem przekonanie, iż muzyka kościelna pogłębia ich wiarę. 27,00% respondentów twierdzi, iż tego rodzaju muzyka pobudza ich do lepszego, pełniejszego i głębszego uczestnictwa w liturgii (zwłaszcza mszy świętej). Muzyka kościelna także pobudza do myślenia i refleksji (10,35%) i wzmacnia modlitwę (2,91%). Tylko 17,38% ankietowanej młodzieży uważa, iż muzyka kościelna nie ma wpływu na ich osobistą religijność. Trzeba jednak trochę inaczej rozumieć tę kategorię odpowiedzi, bowiem w ankiecie nie było pytania odnoszącego się do zadeklarowania swojej religijności. Stąd też można by przypuszczać, że takie odpowiedzi pochodzą od młodzieży mało religijnej, bądź też zbuntowanej, co jest charakterystyczne dla tego okresu rozwojowego.

Maturzyści w następujący sposób wyrażali swoją opinię na temat oddziaływania muzyki kościelnej na ich religijność:

Dz., lat 18: *Muzyka kościelna pozytywnie oddziałuje na mnie, gdyż powoduje zadumę, chwilę zamyślenia i zastanowienia nad moją wiarą, wywołuje pozytywne odczucia. Jest także dla mnie pewną formą modlitwy. Czasem wiele pomaga zrozumieć i być bliżej Boga, kiedy nie mogę się pomodlić.*

Chł., lat 19: *Muzyka kościelna jest czymś dobrym, pomaga bardzo w modlitwie do Pana Boga. Poprawia nastrój i rozjaśnia mi wiele niezrozumiałych spraw.*

Dz., lat 18: *Myszę, że muzyka kościelna oddziałuje na mnie w dość dużym stopniu, tworzy atmosferę. Wtedy zdarza mi się zastanowić nad sobą. Ale zdarza mi się w święta, a nie na normalnych mszach. Chciałabym powiedzieć, że bardzo mi się podobało, gdy byliśmy na mszy w Częstochowie. Mieliśmy razem ze wszystkimi klasami maturalnymi całonocne czuwanie. Bardzo dużo śpiewaliśmy,*

klaskaliśmy, pieśni były dość żywe, to na pewno podobało się młodzieży. Myślę, że dzięki temu młodzież się zintegrowała i to mi się podobało.

Chł., lat 18: Muzyka skłania mnie do refleksji, jak np. utwór »Barka«. Często zbliża myślami do Boga i porusza do rachunku sumienia.

Dz., lat 17: Muzyka kościelna daje mi wiele do myślenia, skłania mnie do przemyślenia swych zachowań i sprawia, iż chcę stać się dobrym (lepszym) człowiekiem. Uczy szacunku i zrozumienia dla innych.

Dz., lat 18: Muzyka kościelna daje mi poczucie łączności z Bogiem, daje mi dużo do myślenia o Bogu, Kościele, a także o mojej rodzinie. Lubię śpiewać pieśni religijne w kościele razem z chórem, z parafianami, gdyż to jest bardzo miłe, ciepłe, czuje się, że Bóg jest przy mnie i patrzy na mnie.

Dz., lat 18: Będąc na mszy świętej, śpiewając pieśni religijne jestem bliżej Boga. Bardzo często modłę się przez śpiew, ponieważ myślę, że przez to wyrażam swoje uczucia i wtedy czuję się szczęśliwa.

Chł., lat 19: Muzyka kościelna jest rodzajem modlitwy. Muzyka ta wycisza mnie i myślę wtedy o swojej wierze.

PIĄTE PYTANIE: Podaj własne propozycje odnoszące się do preferowanego przez siebie rodzaju bądź typu muzyki we mszy świętej.

Maturzyści mają duże problemy z podaniem ciekawych, oryginalnych propozycji odnoszących się do muzyki liturgicznej. W większości przypadków uważają, że zmiany w zakresie muzyki kościelnej nie są konieczne. Ponadto wyrażają przekonanie, że na poziom muzyki kościelnej miałby duży wpływ udział zespołów i schol młodzieżowych. A oto niektóre przykłady:

Dz., lat 18: Powinny pojawiać się chórki młodzieżowe, są prawdziwie porywające. Śpiew młodych ludzi i ich gra na nowoczesnych instrumentach (np. gitara, harmonijka) są źródłem odkrywania głębokiej wiary i miłości Boga.

Dz., lat 17: Muzyka we mszy świętej powinna zostać taka, jaka jest. Nic bym nie zmieniła. Uważam, że jeśli lubię muzykę, przy której mogę tańczyć, to mogę jej słuchać gdzie indziej niż w kościele. Kościół powinien odróżniać się pod tym względem.

Chł., lat 18: Uważam, że muzyka, którą słyhać we mszy świętej nie powinna odbiegać bardzo od obecnego stanu. Muzyka ta powinna być radosna, chwalebna, żalobna w zależności od okazji. W czasie zwykłym pieśni powinny być radosne, oczywiście dotyczące Chrystusa, Kościoła, Boga i ludzi, czyli wspólnoty. Ciekawym dodatkiem byłaby gestykulacja.

Chł., lat 17: Moim zdaniem muzyka jaka powinna być używana do mszy świętej powinna być spokojna, nastrojowa, pomagająca w zadumie i w zrozumieniu sensu Mszy. Ta muzyka, która jest wykorzystana teraz jest dobra i powinna taką zostać.

Dz., lat 19: *Każdy typ muzyki można włączać do muzyki kościelnej. Przez to można do Boga przybliżyć więcej ludzi. Jednak najbardziej wydaje mi się, że muzyka klasyczna.*

Chł., lat 19: *Zaproponowałabym, aby organista, który ma grać w danej parafii powinien dobrze grać na organach, dobrze śpiewać (to najważniejsze). Inna propozycja to stworzenie jakiegoś chóru młodzieżowego. To by znaczenie poprawiło liczbę ludzi przychodzących do kościoła.*

Dz., lat 20: *Ja bym chciała, aby w moim kościele śpiewała młodzież energiczna, pewna siebie, utalentowana, z instrumentami, np. gitara, fortepian.*

III. Podsumowanie i wnioski

Nauczanie Kościoła katolickiego dotyczy nie tylko oznajmiania ludziom zbawczego planu Bożego, ale także wprowadzania ich w czynności zbawcze. Elementy inicjacyjne, pozwalające wejść w tę rzeczywistość, są ważne także w nauczaniu parafialnym. Mają one wprowadzać wiernych w czynności liturgiczne, między innymi poprzez śpiew i muzykę kościelną³⁵.

Sobór Watykański II bardzo mocno podkreślił znaczenie śpiewu i muzyki w liturgii. *Śpiew kościelny związany ze słowami jest nieodzowną oraz integralną częścią uroczystej liturgii*³⁶. Jest w służbie zbawczych działań Boga i kultycznych czynności człowieka. Te zaś stanowią istotną treść każdej czynności liturgicznej. Muzyka kościelna i śpiew nadają obrzędowi świętym uroczysty charakter, serdeczniej wyrażają modlitwę i przyczyniają się do jedności. Są także formą uczestnictwa wiernych w liturgii, bowiem czynny udział objawia się nie tylko w przybieraniu właściwych postaw czy wykonywaniu czynności i gestów, ale również w wspólnym śpiewie i aklamacjach³⁷.

Należy podkreślić, iż nie chodzi tutaj o udział wiernych w muzyce, który charakteryzowałby się szczególnymi uzdolnieniami muzycznymi, bo takie są przynależne tylko niektórym. Można jednak powiedzieć, iż każdy człowiek dysponuje pewnymi nawykami, umiejętnościami, wrażliwością na dźwięki, wiedzą i doświadczeniem³⁸. Nie można przy tym utożsamiać zdolności muzycznych z poziomem rozwoju umysłowego, gdyż uzdolnienia są pojęciem szerokim i obejmują wiele różnych czynników decydujących o ich kształtowaniu się³⁹.

³⁵ R. Kamiński: *Przynależność do parafii katolickiej*. Lublin 1987 s. 81.

³⁶ Konstytucja o liturgii, nr 112.

³⁷ K. Matwiejuk: *Recepcja odnowy liturgicznej Soboru Watykańskiego II w diecezji siedleckiej*. Siedlce 1999 s. 163.

³⁸ B. Hornowski: *Rozwój inteligencji i uzdolnień specjalnych*. Warszawa 1986 s. 170.

³⁹ M. Manturzevska: *Materiały do psychologii muzyki*. Warszawa 1974; por. J. Wierszyłowski: *Psychologia muzyki*. Warszawa 1970.

Warto podkreślić kwestię wpływu muzyki na psychikę człowieka. W średniowieczu pojawiło się tak zwane tanecznictwo czyli masowa psychoza tańca. W XVII–XVIII w. leczono muzyką schorzenia powstałe na skutek ukąszenia przez jadowite pająki, a przede wszystkim tarantulę (jatro-muzyka)⁴⁰.

Wiek XX przynosi szereg nowych odkryć dotyczących korzystnego oddziaływania muzyki na czynności wegetatywne, takie jak krążenie krwi, ciśnienie tętnicze, oddychanie, praca mięśni⁴¹.

Określone doznania emocjonalne płynące z biernego lub czynnego kontaktu z muzyką wywołują odpowiednie reakcje emocjonalne u człowieka, którym z kolei zawsze towarzyszą zachodzące w organizmie przemiany biochemiczne, możliwe do obserwowania reakcje, przede wszystkim wegetatywne⁴².

Muzyka nie oddziałuje jedynie tylko na emocje i uczucia uczestników. Muzyka pełni funkcję edukacyjną, wychowawczą, kulturotwórczą, społeczną i religijną. Może być także motorem do wywołania pewnych zachowań, lub istotnym czynnikiem do ich modyfikowania.

W mojej prezentacji pod tytułem *Znaczenie muzyki kościelnej we wspólnotach parafialnych. Analiza psychologiczno-pastoralna*, przedstawione są wyniki badań maturzystów na próbie 1237 osób. Metodą badawczą była ankieta psychologiczna. Na podstawie uzyskanych wyników można postawić następujące wnioski:

- Młodzież szczególnie zainteresowana jest takimi gatunkami muzyki, jak rock, pop, techno, hip hop, co stanowi ponad 65% odpowiedzi. Tego rodzaju muzykę maturzyści chcieliby mieć także w swoich parafiach. Inne rodzaje muzyki są dla młodych ludzi frustrujące, a sytuacje kontaktu z taką muzyką są sytuacjami stresowymi i przykrymi.
- Można powiedzieć, iż maturzyści są na ogół zadowoleni z doboru pieśni religijnych w swoich parafiach. Zwłaszcza dotyczy to parafii miejskich. Młodzież w tym okresie rozwojowym osiąga stadium myślenia krytycznego, w którym to dokonuje operacji umysłowych związanych z abstrakcją. Stąd też istotną kwestią w tym przypadku jest zgodność treści pieśni religijnych z aktualnie przeżywanym okresem liturgicznym.
- Maturzyści są bardzo wrażliwi na poziom muzyki kościelnej. Jednakże ich opinie i oceny na ten temat są z zasady pochlebne. Zróżnicowane są tylko ze

⁴⁰ T. Natanson: *Wstęp do nauki o muzykoterapii*. Wrocław 1979 s. 17.

⁴¹ Tamże, s. 18.

⁴² Tamże, s. 51.

względu na rodzaj parafii. Parafie wiejskie bowiem mają trudności z utrzymaniem odpowiedniego poziomu muzyki sakralnej, dlatego też młodzież jest w tym przypadku krytyczna.

- Muzyka kościelna – jak już wcześniej zaznaczyłem – wpływa nie tylko na emocje i uczucia młodzieży, ale także oddziałuje na umysłowość, duchowość i sferę zachowaniową (behawioralną). Muzyka kościelna bowiem – zdaniem respondentów – pogłębia wiarę, pobudza do lepszego uczestnictwa w liturgii, mobilizuje do myślenia i refleksji oraz wzmacnia ducha modlitwy.
- Ogromnym problemem dla młodzieży jest podanie własnych propozycji odnoszących się do ich własnego typu muzyki we mszy świętej. Młodzież zajmuje tutaj stanowisko konserwatywne i opowiada się za utrzymaniem *status quo*.

Można postawić tezę, iż muzyka kościelna we wspólnotach parafialnych ma podobne pastoralno-psychologiczne znaczenie jak modlitwa. A oto niektóre wskaźniki:

- uświadamia potrzeby wspólnoty i rzeczywistość codziennego życia;
- prowadzi do skruchy i daje poczucie przebaczenia;
- wzbudza wiarę, nadzieję, przynosi pokój dla umysłu i duszy, przez co prowadzi do obniżenia lęków, niepokoju i napięcia;
- odnawia energię psychiczną przez kontakt z Bogiem;
- czyni wrażliwym na potrzeby innych;
- afirmuje wartości chrześcijańskie i przygotowuje do podjęcia wszystkiego, co się zdarzy;
- wzmacnia lojalność wobec Nieskończonego i wytrwałość w pobożności;
- integruje osobowość przez oddanie się wyższemu porządkowi⁴³.

Na zakończenie można postawić fundamentalny wniosek: Muzyka kościelna wzmacnia i pogłębia więzy między członkami wspólnoty parafialnej.

⁴³ M. Stepulak: *Wybrane zagadnienia z psychologii religii*. Siedlce 1996 s. 66.